

ΤΕΧΝΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Για δεύτερη φορά περνά από τον ίδιο δρόμο. Συνακλω-
τοῦ μὲ τὸ δεξί του πόδι τὴν ἴδια πέτρα, ἀπομεινάρει ἀπὸ τὸ
ἀπέναντι γυαλί. Ἄλλη μιὰ πολυκατοικία, ἄλλος ἕνας δρόμος,
ἄλλο ἕνα φέμμα... Ἡ πέτρα κατακυλιᾷ τὸν κατήφορο, ζων-
ταντεύει, χάνεται. Τὸν κατήφορο... Σκέφτεται ὅτι σίγουρα
βρίσκεται στὸν κατήφορο, ἀν φυσικὰ κατήφορος εἶναι μιὰ
τραγικὴ ἀπάθεια, ἀνία καὶ ὄρεξη γιὰ γέλιο, γέλιο μέχρι
θανάτου... Προλαβαίνει τὴν πέτρα, τὴν ἀρπάζει μὲ πείσμα,
τὴν ἐξετάζει, ψάχνει τὶς γωνιές, τὶς τρωπίτσες, ἀναζητᾷ σχή-
ματα...

«Μιὰ πέτρα, λέει... Αὐτὸ εἶναι Τέχνη... Τὴν παίρνεις,
βρίσκεις τὸ πρῶτο παράθυρο — δεξὸ τους παράθυρο — τὴν
ἀμολᾷς καὶ γίνεται τὸ ἀριστοῦργημα...»

Βάζει τὴν πέτρα στὴ δεξιὰ τσέπη μὲ μιὰ καινούργια ὄ-
ρεξη. «Ἐχει γούστο...» Χωρὶς τὸ παραμικρὸ σχόλιο βγαίνει
στὴ Σταδίου, σταματᾷ τὸ πρῶτο ταξί: «...Ζωογράφου... 45».

Ὅπως συνήθως εἶναι νεγκλιζέ. Στοιχὸς τοίχους τὰ σά-
τσα τῆς τοῦ φαίνονται λιγώτερο γυμνά.

«—Ποτὲ ὅταν μὲ ζωγραφίζεις δὲν μὲ θέλεις...»

«—Ἡ τέχνη εἶναι ἡ γυναίκα μου, δὲν ἀνέχεται ἀπι-
στίες...»

Γελᾷ μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς πνίξιμο, τινάζει τὰ μαλ-
λιά, ὕστερα γίνεται σοβαρὴ, ἀπέριττη σὰν ἀγαλμα.

«—Θὰ σοῦ φτιάξω τὸ καλύτερο ἀγαλμα τῆς ζωῆς μου,
τῆς εἶπε κάποτε. Εἶναι μιὰ ἔμπνευση τρομερῆ».

Κολακεύτηκε, τέντωσε τὸ κορμί, ἄντικρυ στὸν καθρέφτη
τὸ στήθος σφιχτὸ τοῦ τρύπησε τὰ μάτια...

«—Ὅταν φτάσεις κοντὰ στὰ ἐξηνταπέντε... Πόσο θέλω
ν' ἀποθανατίσω τὰ πόδια σου στὰ ἐξηνταπέντε... Μ' ὄλες
τὶς μνήμες, ὅλη τὴν πίκρα καὶ τὴ φθορὰ τους...» Σχεδὸν ἔ-

κλαψε.

—Καλησπέρα. Δὲ σὲ περιμένα.

—Καλησπέρα. Δὲ θάρχομου.

—Τότε;...

—Σὲ χρειάζομαι. Σὲ χρειάζομαι σοβαρά. Σχεδὸν πνί-
γεται... Τὸ γέλιο του ἀσυγκράτητο γεμίζει τὸ δωμάτιο. Τῆς
τὸ μεταδίδει. Γελᾷνε κι' οἱ δυὸ σὰν παιδιὰ. Ἐκεῖνος σαφαν-
ταπέντε, ἐκεῖνη σαράντα...

—Μικρὸ μου Μιχαήλ ἄγγελε, γίνεσαι ἀστεῖος... Ποιὰ
καινούργια ἔμπνευση σοῦ στερεῖ τὰ μυαλά, ποιὸς καινούρ-
γιος πόνος σοῦ προκαλεῖ τὸ γέλιο;...

«Πόσο μὲ ξέρεις. Πόσο σὲ ξέρω. Πίσω ἀπ' τὴν πλάτη
σου... βρίσκω κάθε φορὰ 14 μικρὸς ἐληές, δὲν χρειάζεται ψά-
ξιμο... Καὶ ὁ ἔρωτας εἶναι ψάξιμο, ψάξιμο κι' ἀνακάλυψη...
Τί ν' ἀνακαλύψουμε ἐκτὸς ἀπὸ στοιχειὰ ἐρωτήματα, ἀράχνες,
ἀναλαμπές καὶ παλιές σβυσμένες ἀναμνήσεις... Τί ν' ἀνακα-
λύψουμε ἐκτὸς ἀπὸ ἀδιάκοπη ἄγνοια καὶ σιωπὴ... Πῶς ν'
ἀγαπηθοῦμε μὲ τὸ χροῖος κορμασμένο ἀπὸ πάνω μας, τὸ χροῖος
πο ἔβγαλε μιὰ φορτὴ μᾶσκα, πρᾶσινοπὴ σὰ βάτραχος καὶ μᾶς
γουρλώνει τὰ μάτια...»

—Πές μου στ' ἀλήθεια τί θέλεις...

—Σὲ καθυστερῶ... Λύριο θὰ διδάξεις ἱστορία σ' ἐνε-
νήντα ἀυτιά... Πότε ἔγινε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση; Ἡ
πρῶτη, ἡ δεύτερη, ἡ τελευταία...

—Τὰ παιδιὰ ξέρουν ν' ἀκούνε καὶ νὰ ρωτᾶνε... Μὴν εἰ-
ριοντέσσα.

—Τὰ παιδιὰ δὲν ὑποφέρουν.

—Μεγάλε ψεύτη. Ἐσὺ μήπως ὑποφέρεις;

«Ἀλήθεια ὑποφέρω, ὑποφέρετε, ὑποφέρουμε; Πρὸ παν-
τὸς νὰ μὴ συνηθίσω, νὰ μὴ συνηθίσω, αὐτὸ ἦταν τὸ σύνθημα.
Ἄναμνησὴ κι' ὀργή... Περιέργω δὲν ὀργίζομαι, δὲν ὀργίζεσαι,
δὲν ὀργιζόμαστε. Τὰ λεωφορεῖα, δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι τὸν

λεωφορείον συνεχίζουν τὰ καθημερινά τους δρομολόγια, οἱ δουλιές, χωρὶς νὰ πᾶνε δέβαια καλά, συνεχίζονται... Διαβά-
ζουμε τὴν ἐφημερίδα μ' εὐχαρίστηση, κάπου - κάπου λέμε καὶ
κανένα ἀνέκδοτο νὰ περάσῃ ἢ ὥρα... Δὲν εἶναι κ' ἄσχημα...
Τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι δὲν εἶναι κ' ἄσχημα...>

—Δὲν εἶσαι ἄσχημη ἀπόψε. Μ' ἀρέσεις...

Τὰ χέρια του βυθίζονται στὰ μαλλιά της. Ἐκείνη ξέρει
τὴν κίνηση, γέρονι τὸ κεφάλι μπροστά. Τὸ χέρι γλιστρᾷ στὴ
ραχοκοκκαλιά της, μετροῦ ἕνα - ἕνα τοὺς σπονδύλους, λοξο-
δρομεῖ, παίζει.

«Εἶναι σὰ νὰ πλάθῃ πηλό...»

Μόνο ποὺ ὁ πηλὸς εἶναι κρύος, τὸ σῶμα εἶναι ζεστό, ἡ
ζέστη τὸν πνίγει, ὅλα τὸν πνίγουν, τινάζεται κα' ἀνοίγει τὸ
παράθυρο...

—Τί ἔχεις;

Τὸ σῶμα μὲ τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς παρακαμψῆς εἶναι σὰν
τὸ ὄριμο φρούτο ποὺ σὲ καλεῖ χωρὶς νὰ φρονιάξῃ... Εἶναι μιὰ
ἰκεσία τὸ ὄριμο σῶμα δουβή καὶ ἀπέριττη. Τὰ μάτια της εἶ-
ναι ὑγρά, τὰ χεῖλη της εἶναι ὑγρά, ἂν τὴν ἀγγίξῃ θὰ ἔξατμη-
στῇ σὰ νερό...

—Θέλω νὰ μιλήσουμε.

—Ἔχουμε τίποτα ποὺ δὲν εἶπαμε ἀκόμα μικρὸ μου Μι-
χαήλ Ἄγγελε;...

«Ἐδῶσα τίς μέρες τῆς σκέψης, τίς νύχτες τῆς ἔπαυ-
ξης μου, τὸ σῶμα, τὸ πνεῦμα μου γιὰ νὰ σὲ βρῶ καὶ νὰ μὲ
βρῆς... Κάθε φορὰ ποὺ μετροῦ τίς ρυτίδες μου μετροῦ τοὺς
σταθμοὺς ἐνὸς ἔρωτα, ποὺ δὲν εἶναι πᾶ ἔρωτας, γιατί δὲν
ἔχα ρωτήματα, μυστικά, ἀπορίες... Ὅ,τι φτάνει τὸ τέλειο,
πληρώνει τὸ φόρο τῆς τελειότητάς του μὲ τὴ θλίψη τῆς στα-
σιμότητάς... Εἴμαστε ἕνα, πῶς νὰ μὴ νοιώθουμε μοναξιά;...»

Τοῦ χαϊδεύει τὰ μαλλιά, τὸ σῆνερο, τὸ χέρι γλιστρᾷ
στὴν πλάτη, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει... Ἔνας γνώριμος δρόμος,
μιὰ πρὸ γνώριμη αἴσθησις...

—Πές μου τί σοῦ συμβαίνει...

«Πῶς νὰ στὸ πῶ καὶ πῶς νὰ τὸ νοιώσῃς... Τὰ μάτια
σου εἶναι προσμονή. Ἐπάρχεις γὰ μένα, ἡ ἀγκαλιά μου εἶ-
ναι πέλαιος καὶ λιμάνι σου... Σὲ ζηλεῖω! Κι' ὅμως δὲν μπο-
ρῶ νὰ σὲ πάρω, νὰ μὲ πάρῃς ὅπως πάντα χωρὶς λέξεις, χω-
ρὶς ἐπιθυμία γιὰ λέξεις — τᾶπαμε ὅλα — καὶ νὰ νοιώσω εὐ-
τυχία... Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας καὶ πέρα ἀπ' αὐτὸ ἔχω τὸ
Χρῆος... Τὸ Χρῆος...»

—Γιατί χαμογελάς; Μίλησε μου, σ' ἀκούω.

«Μ' ἀκούς καὶ τὰ χέρια σου εἶν' ἡ σημαντέτερη πρόκλη-

ση... Μ' ἀκούς καὶ τὰ μάτια σου εἶν' ἡ πρὸ λάγνα σεμνότη-
τα... Θὰ μὲ νοιώσῃς;».

Ἄνάβει τοιγάρου καὶ τὰ χέρια γίνονται βαρειά, πολὺ βα-
ρειά, θέλουν νὰ πέσουν... Δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσῃ...

—Ἐσὺ τί ἔκανες;

—Διάβαζα...

καὶ τὸ χαμόγελο εἶναι γλυκό, κάτι θυμίζει, ξόμακρο κα'
ἀγαπημένο.

—Διάβαζες;

«Τὰ μυθιστορήματα, οἱ πραγματείες, τὰ ποιήματα εἶναι
σὰ ναρκωτικά... Μᾶς κάνουν νὰ πιστεύουμε ὅτι ἐκπληρώνουμε
τὸ χρέος μας στὸ Πνεῦμα... Ὅχι, τὸ Πνεῦμα εἶναι δημιουρ-
γία, ἐγὼ εἶμαι δημιουργός, δὲν μπορῶ νὰ κάνω ἀλλοιῶς...»

—Τί διάβαζες;

Σηκώνεται νὰ τοῦ τὸ φέρῃ. Βλέπει ἀπὸ πίσω τὸ λίκνη-
μα της, τίς πατούσες ξυπόλητες, δὲν ἀντέχει...

—Μοῦ τηλεφώνησαν σήμερα! Μοῦ ἀνέθεσαν νὰ φτιάξω
τὸ μνημεῖο τῆς Ἐλευθερίας...

Πετροῦνι... Ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ φτιάξῃ τὸ ἄγαλμα
της, δυναμικὸ ὅσο ποτέ...

—Αὐτοί... Αὐτοί... Τῆς Ἐλευθερίας;...

—Ναί! Τῆς Ἐλευθερίας.

—Καὶ τί εἶπες;... Τί;

—Τί νὰ πῶ;... Δὲν εἶπα τίποτα. Σκέψου, δὲν εἶπα τί-
ποτα!... Ἦταν τὸ ὄνειρό μου, ἡ προσμονή, ἡ εὐκαιρία μου...
Ζοῦσα γ' αὐτὸ... Εἴκοσι χρόνα... Κι' ἔρχονται σήμερα «Αὐ-
τοί»... Κανεὶς ἄλλος, «Αὐτοί» νὰ μοῦ τὸ προσφέρουν... Κα-
ταλαβαίνεις;

—Αὐτὸ ἤθελες νὰ συζητήσουμε;

Κατεβάζει τὸ φουστάνι, κρύβει τὰ γόνατα. Κάθε γε-
ννακίο ἐξαφανίζεται, ἀκόμα καὶ τὸ πρόσωπο χάνει τὴ στρογ-
γυλάδα του, μακραίνει, τετραγωνίζεται...

—«Αὐτοί», αὐτοί, τῆς Ἐλευθερίας... Δὲν εἶναι δυνατόν...
Μικρὸ μου Μιχαήλ Ἄγγελε πῶς μόρεσες;...

—Ἀκόμα δὲν εἶπα τίποτα... Ἦρθα κατ' εὐθείαν ἐδῶ...

Τοῦ παίρνει ἕνα τοιγάρου, οἱ δυὸ φλογίτσες ἀναδοσβέ-
νουν νευρικά, οἱ καρποὶ σμίγουν. Τὰ γυμνά στὸν τοῖχο μα-
κραίνουν, σοβαρεύονται. Ἡ σιωπὴ εἶναι πικρὴ, γεμάτη ἀπὸ
τὸ βάρος τῆς ἀναγκαιότητος της...

—Ἡ Τέχνη εἶναι ἡ μάνα μου, ἡ γυναῖκα μου, τὸ παιδί
μου... Εἶμαι σκλάβος της... Καὶ ἡ «Ἐλευθερία» εἶναι ἡ ἀρ-
χὴ καὶ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς σκλαβιάς μου... Τὴ δοῦλενα ἀπὸ
τότε ποὺ πῆρα πηλό στὸ χέρι μου... Καὶ τώρα «Αὐτοί» κα-

νένας άλλος παρὰ «λ'ἔτοις» μού λένε νά τή στήσω, ἔτσι δῶκε τή φαντάστηκα, πουλί, γυναίκα, άνεμο ψυχῆς ποτάμι... Νά τή στήσω στή μέση μιάς πολιτείας πολιορκημένης ἀπό τὸ νόμο τους, τὴ ψευτιά τους... Ναί... Ναί... Ναί... Αὐτὴ τὴν Ἐλευθερία πού χρόνια τώρα μὲ τρώει, τὸ Χρῆος στοὺς φυλακισμένους, στοὺς πυρπολοῦμένους, στοὺς ἀπατημένους... Ἡ Τέχνη εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος μου, δὲν μπορῶ νά τὴν ἀρνηθῶ... Δὲν ἔχει πατρίδα, δὲν ἔχει ὄρια... Μά καὶ πάλι αὐτὸ πού θά γίνῃ θάναι παιδί τῆς ἡ νόθο πλάσμα τῆς ἐποχώρησης μου; Τί νά κάνω;...

Τὰ χέρια του — πάντα παραπονοῦνται γιὰ τὰ χέρια του — γεμάτα ρόζους σὰν κτίστη, δὲν μποροῦν νά μείνουν ἀκίνητα... Θέλουν νά τρέξουν τὰ χέρια του, νά πιάσουν πηλό, ἕλη, νά τὴν κάνουν ὄνειρο... Τὸ κεφάλι θαρῶ, ὁ ἰδρωτὰς πεπέται κόμπους, κόμπους παντοῦ... Τὸν νοιώθει νά κυλᾶ στοὺς σῆροχο, στοὺς στήθος σὰν καπτὸ νερό...

Τὸν κοιτάζει. Στὰ χέρια τῆς ἕνα μάτσο χαριὰ ταλαντεύονται νά πέσουν. Τὰ συγκρατεῖ, τὰ ξεφυλλίζει, δὲν μπορεῖ πιά νά τὸν κοιτάζει γλυκὰ ἢ ἔστω ἀνέκφραστα...

—Εἶναι τὰ γράμματα σου! Τὰ σχέδια σου, τὰ ποιήματα σου... 25, 20 χρόνια πρὶν... Αὐτὰ διάβαζε.

Ἐκεῖνος σὰ νά μὴν ἄκουσε... Ξανά ἀνάβει τοιγάρο. Τὸ σφίξιμο τῶν ρούχων εἶναι πολὺ, δὲν τὸ ἀντέχει.

«—Ἰούλιος 1944... Ἀγαπημένη μου, τὸ βράδυ ἀνέβηκα στοὺς βουνό, ἀνοιξα τὰ χέρια μου καὶ εἶχα τὴν αἴσθησι πὸς θ' ἀγκαλιάσω ὀλόκληρο τὸν κόσμος, γῆ, οὐρανό, ἀστέρια... Ὁ κόσμος εἶναι μεγάλος, μὰ ἐγὼ εἶμαι μεγαλύτερος... Εἶμαι νέος, νέος καὶ λεπτέρος. Καὶ λεπτέριός εἶναι ἡ ἀρνησι γιὰ κάθε συμβιβασμό, γιὰ κάθε δικαιολογία καὶ ὀρειοποίηση...»

—Ἀπόψε τὰ διάβαζες αὐτά;...

Τῆς χαϊδεῖται τὰ μαλλιά, τὸ χέρι εἶναι μαλακό, κορφοσμένο.

—Ἀπόψε... Καὶ σκεφτόμουνα... Σκεφτόμουνα ἂν στ' ἀλήθεια μείναμε ὅπως τότε...

—Ὅπως τότε τί;

—Νέο...

Τὸ χέρι τῆς ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ λαιμὸ στοὺς πρόσωπο καὶ ἀπὸ τὸ πρόσωπο στὰ μαλλιά του.

—Μικρὴ μου Μιχαῖλ Ἄγγελε, ἄρχισαν νά βλασταίνουν στὰ μαλλιά σου ἄσπρες τρίχες... Θυμᾶσαι, κάποτε μού εἶπες πὸς γιὰ μᾶς δὲν θά ὑπάρξουν γερόματα... Εἶναι μικρὸ, μὰ ἄρχισαν ἤδη νά ἐμφανίζονται...

Τινάζεται. Ἀρπάζει τὰ χερσά, δὲν τὴν κοιτάζει, θυθίζεται...

«...1944... τὸ γυμνάσιο, τὰ σαμποτάζ, ἡ Μέρλιν... 1944... τὸ βουνό, ἡ φυλακή, τὸ τραγοῦδο... 47 τὸ καινούργιο ξεκίνημα, ἡ δουλιὰ, τ' ὄνειρο, ἡ ἐλπίδα...»

—Τί ἐλπίζεις ἀκόμα καλέ μου Μιχαῖλ Ἄγγελε;

—Τ' ἀνέλπιστο!...

Βγάζει τὴν πέτρα ἀπ' τὴν τσέπη του, τῆς τὴ δίνει. Ἐκκίνη τὴν κοιτάζει, τὸν κοιτάζει, σιωπᾶ. Δὲν προφαίνεται νά τὸν ρωτήσῃ. Κυλᾶ πάνω τῆς σὰ νερό, τὰ χέρια του δυνατὰ σκοινιά πού τὴν τραβᾶνε στὴν ἄβυσσο...

Ἰὸ ὄρειο φροῦτο λουσιμένο μὲ τὸ νερὸ τῆς πρώτης βροχῆς εἶναι μὰ εἰκόνα θεοπέσεια.

Τὰ χέρια του χαλαρώνουν στοὺς στήθος τῆς, χαμηλώνουν καὶ ἐκεῖ πάνω στοὺς τσαλακωμένο σεντόνι τὴ βρίζουν, τὴν ἀρπάζουν, τὴν σηκώνουν ψηλά καὶ τὴ φέρνουν πάνω ἀπ' τὰ κλειστά τῆς μάτια...

—Μιά πέτρα ἀγαπημένη μου. Ναί, αὐτὸ εἶναι Τέχνη... Τὴν παίρνεις, βρίζεις τὸ πρώτο παράθυρο, δικὸ τους παράθυρο, τὴν ἀμολᾶς καὶ γίνεται τὸ ἀριστοῦργημα!...

Χαμογελᾶ. Τὸ ὄρειο φροῦτο ἔχει τὸ χαμόγελο τῆς πληρότητας.

—Εἶμαστε νέοι, νέοι καὶ λεπτέροι...

—Εἶμαστε νέοι, νέα καὶ λεπτέροι...

Κι' ἡ συνείδησι ὅταν εἶναι καθαρὴ καὶ περήφανη, μικραίνει, μικραίνει καὶ χάνεται μέσα στοὺς γαλήνιο ὕπνο, ὅταν πλαταίνει λάμπε καὶ ἀπλώνεται μέσα στὴ συντεχῆ ἐργήγορη...